

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ר'
משה שניצר
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברק

כולל דחסידי סוכטשוב

כולל "סנה משה"
ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל

בית מדרש
למגידי שיעור "דף היומי"

חתימת סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

האשה
החשובה הודפת
צדקה וחסד
מרת
רודה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א • לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 1191

מסכת יבמות י"ג - י"ט ♦ עדויות ד', ח' - ד', י"ב

בס"ד, י"ז אדר ב' תשפ"ב

השבוע בגליון

- ♦ "הולך ירושלימה". מדוע אין לומר "הולך שמעונה"?
- ♦ העיר תרמוד
- ♦ אם לא יאכל - יצטרך לקנות. אם יקנה - לא יאכל

♦ בן אשכנז במניין עדות המזרח

- ♦ איסור "לא תתגודדו" במנהגי הספירה
- ♦ לא מסתפר מפני שאינו זקוק
- ♦ האם גם במנהגים נאמר איסור "לא תתגודדו"?

בשורה לקוראי הגליון!

ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם
להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

במחזור הקודם של הדף היומי קיבלנו מכתב מרגש מאת הרב יוסף הלוי שישא שליט"א, מאנגליה, בעת לימוד מסכת יבמות, ויפה כוחו גם עתה:

בס"ד
לכבוד מערכת מאורות הדף היומי שיחיו.
היות ורבות אלפי ישראל כן ירבו עוסקים כעת בלימוד יבמות במסגרת דף היומי, ברצוני לספר לכם סיפור על האיש הנכבד המנוח ז"ל, שהיה החברותא שלי. המדובר הוא בהרב דוד פרייליך זצ"ל, בוגר ישיבות מפורסמות בחוסט ובפרעסבורג בהונגריה, שהיגר אחרי מלחמת העולם הראשונה למינכן שבגרמניה, בה נתמנה לרב בבית כנסת של חברת אהל יעקב וגם סייע לרב העיר הרב יונה ארנטרוי זצ"ל בניהול הקהילה, והם הקימו ביחד ישיבה בעיר. הרב ההוא היה קם מידי בוקר השכם שעה לפני זמן שחרית להשתתף בשיעור דף היומי. והנה הגיע ליל הבדולח הנקרא קריסטל נאכט, בט"ז מרחשוון תצ"ח. בלילה ההוא הציתו הרשעים בתי כנסת בכל

איסור "לא תתגודדו" במנהגי הספירה

"בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹקֵיכֶם לֹא תִתְגַּדְּדוּ וְלֹא תִשְׁמְרוּ קִרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לְמַת" (דברים יד/א). בגמרא מבואר, כי פסוק זה מורה על שני איסורים. האחד - כפשוטו, שאסור לאדם לגדוד, לחבול בבשרו מרוב צער על פטירת קרובו וכדומה. האיסור הנוסף הוא שאין לעשות "אגודות אגודות", כלומר, אין לקיים אגודות אגודות באותה עיר, שהללו נוהגים איסור בדבר מסויים והללו נוהגים בו היתר. הללו נוהגים לקיים מצווה זו כך והללו כך. טעם האיסור הוא, כדי שלא ייראה כאילו שתי תורות יש לעם ישראל, חלילה (רש"י ד"ה לא תעשו, וראשונים נוספים). הרמב"ם (הלכות עבודה זרה פרק י"ב הלכה י"ד) נוקט, כי איסור זה נועד למנוע מחלוקות.

בטרם ניגש לדון בהגדרות האיסור ובהשלכותיו, ראוי לציין, כי קיימת מחלוקת יסודית אם איסור זה מן התורה או מדרבנן (ראה כסף משנה הלכות עבודה זרה פרק ו' הלכה י"ד, ובספר המפתח ובמקורות וציונים ברמב"ם פרנקל, ובפרי מגדים או"ח סימן תצ"ג א"א אות ו').

אחת ההתייחסויות של הפוסקים לגבי איסור "לא תתגודדו" היא לגבי ההלכות הנוהגות בימי ספירת העומר. כידוע, מנהג קדום בישראל, כי בשלושים ושלשה ימים מארבעים ותשעת ימי ספירת העומר, אין מסתפרים ואין עורכים נישואין. השולחן ערוך (או"ח סימן תצ"ג סעיף א') פוסק, כי ימים אלה הם מפסח עד ל"ג בעומר. אולם, הרמ"א (שם, סעיף ג') מביא, כי יש הנוהגים את מנהגי האבלות מראש חודש אייר עד חג השבועות [ועיין במשנה ברורה מנהגים שונים לדעה זו, לגבי ימי ראש חודש ושלשת ימי ההגבלה]. הרמ"א מוסיף: "ולא ינהגו בעיר אחת מקצת מנהג זה ומקצת מנהג זה, משום לא תתגודדו".

לעילוי נשמת

מרת **רבקה (אריקה) יעקבסון** ע"ה ב"ר יהודה ז"ל
נלב"ע י"ט באדר תשס"ד תנצב"ה
הונצחה ע"י בנה ידידנו הר"ר אריה דורה יעקבסון ה"י

זעילוי נשמת

הר"ר **יהודה זאב קוטלייר** ז"ל
ב"ר יעקב ז"ל
נלב"ע י"ז באדר ב' תשס"ג
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

זעילוי נשמת

מרת **הנטשע פלדמן** ע"ה
ב"ר שלמה אליהו גולדברגר ז"ל
נלב"ע ט"ז באדר תשס"ט
תנצב"ה
הונצחה ע"י בנה ידידנו
הר"ר **שלמה פלדמן** ומשפ' שיחיו - גבעתיים

זעילוי נשמת

מרת **לאה גרינפלד** ע"ה
ב"ר אברהם ז"ל
נלב"ע י"ז באדר ב' תשמ"ט
תנצב"ה
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **מרדכי שלום לויטס** ז"ל ב"ר מאיר ז"ל
נלב"ע י"ח באדר א' תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

מילותיו הקצרות גררו דיון ארוך בין הפוסקים שבאו אחריו. המגן אברהם (שם ס"ק ו) מקדים לדבריו, כי "דין זה לא נתבאר כל כך", ולפיכך הוא מתייחס אליו בארוכה ובעקבותיו צעדו אחרונים נוספים. אנו נתמקד בשאלה העולה לאור דברי סוגייתנו.

גמרתנו דנה בארוכה באיסור "לא תתגודדו" - לא תעשו אגודות אגודות" ובגדריו. בתוך הדברים מובאת מחלוקת בית שמאי ובית הלל אם נוהגים איסור מלאכה לבילביל בדיקת חמץ, והגמרא שואלת, הן בכך שבאותה עיר חלק נוהגים איסור מלאכה וחלק אינם נוהגים איסור מלאכה, יש משום "לא תעשו אגודות אגודות"!

הגמרא מתרצת, כי "הרואה אומר" שזה שאינו עושה מלאכה, לא מפני איסור נמנע מעשיית מלאכה, אלא מפני שאין לו מלאכה לעשות. כלומר, כל התנהגות שאינה עשייה בפועל אלא המנעות מעשייה - אינה כלולה באיסור "לא תתגודדו". אך ורק כאשר חלק עושים דבר מסויים ואחרים עושים להיפך, הרי זה נכלל באיסור "לא תתגודדו".

לא מסתפר מפני שאינו זקוק: מעתה, יש להבין מדוע הורה הרמ"א כי במנהגי ספירת העומר יש להזהר מפני איסור "לא תתגודדו"? הן מנהגי ספירת העומר מנהגי אבלות הם, לא להסתפר, לא לערוך נישואין, לא לנגן בכלי זמר, אין כל פעולה חיובית שעושים מפני מנהגי ספירת העומר. משכך, מדוע לפנינו איסור "לא תתגודדו"? תנהג כל עדה את מנהגיה לפי דרכה, ו'הרואה' יסבור כי הללו אינם מסתפרים כעת, מפני שאינם חפצים בכך, וכי בכל יום מסתפרים? כמו כן לגבי יתר מנהגי האבלות שבספירת העומר, שאינם פעולות מעשיות, אלא המנעות מפעולות, 'הרואה' אינו יכול לראות שתי הנהגות שונות, כי איש אינו נוהג מאומה.

לאור קושייה זו הסיק המגן אברהם (שם, ס"ק ו), כי החילוק שהציבה הגמרא בין מקרים שבהם הרואה יכול לפרש כי אין לפניו התנהגות סותרת - אינו תקף למסקנת הגמרא [ועיי"ש שהוכיח כן מדברי הראשונים], ולפיכך להלכה בכל מקרה באותו מקום אסור לציבור לנהוג מנהגים סותרים, גם אם אינם ניכרים.

אולם, האחרונים מציבים תמיהה גדולה על דברי המגן אברהם בדמות חילוק רם וגדול העומד בין שני המקרים. שהנה, המגיע בערב פסח למקום מסויים, אכן יכול לסבור כי הללו אינם עושים מלאכה מפני שכבר סיימו את עבודתם. ברם, הנמצא בעיר מסויימת בימי ספירת העומר, ביום הראשון בו יראה כי חלקם מסתפרים וחלקם אינם מסתפרים - יסביר לעצמו כי הכל נוהגים אבלות רק בחלקם השני של ימי ספירת העומר. אך לכשיגיעו הימים הללו ויווכח לראות כי גם בהם חלק נוהגים להסתפר - מה יען? ודאי יסיק כי "אגודות אגודות" לפניו (עיי"ן קרב"נ כאן בסוף פ"ק אות ד', ובהגהותיו נתיב חיים ובהג' רעק"א לשר"ע שם).

השוואתו של המגן אברהם בין המקרים, אומרת, איפוא, דרשני.

המחצית השקל (שם) מבאר, כי לדעת המגן אברהם, איסור "לא תתגודדו" מתייחס לרגע נתון מסויים ולא להתנהגות בני העיר לאורך תקופה, ולפיכך, מאחר שבאותו יום ניתן לפרש את התנהגות בני העיר, שנוהגים אבלות בספירת העומר בחצי השני של הימים - אין איסור בדבר. מכך שבכל זאת הרמ"א פוסק כי יש איסור "לא תתגודדו" גם במקרה זה, הסיק המגן אברהם כי מוכח שסברת "הרואה אומר" - נדחתה.

דף יג/ב לא תעשו אגודות אגודות

האם גם במנהגים נאמר איסור "לא תתגודדו"?

במאמר הקודם התמקדנו בגדרי איסור "לא תתגודדו". במאמר הנוכחי נברר האם כל הנהגה סותרת כלולה באיסור "לא תתגודדו". גם בנידון זה נכרך אחד התירוצים בגמרתנו, שהפוסקים נדרשו להכריע אם הוא נותר תקף למסקנת הגמרא.

כאמור, גמרתנו דנה במקרים שונים בהם נהגו הציבור באופן חלוק, ובאחד מתירוצייה היא מבארת, כי במה שאינו אלא 'מנהג', אין איסור "לא תתגודדו", ולפיכך יש מקומות שנהגו להמנע מעשיית מלאכה בערב פסח, ויש מקומות שלא נהגו כך [אחר כך מתרצת הגמרא את התירוץ של "הרואה אומר", וכן שבשני מקומות אין איסור].

השאלה המתבקשת היא, הן מנהגי ספירת העומר ודאי 'מנהגים' הם ולא הלכה מעיקר הדין. מדוע, איפוא, כתב הרמ"א, כי גם בהם יש להזהר לבלתי נהוג "אגודות אגודות"?

הנצי"ב (ש"ת משיב דבר ח"א סימן י"ז) סבור כי שאלה זו נוגעת במחלוקת ראשונים עקרונית על אודות שורשו וטעמו של איסור "לא תתגודדו".

רש"י (ד"ה אמינא) כותב, כי טעם איסור "לא תתגודדו" הוא כדי שלא תהא התורה נראית כשתי תורות חלילה. לפיכך, מסביר רש"י, כי אין איסור זה תקף לגבי מנהגים, כי גם אם רואים שאנשים חלוקים לגבי מנהגים שונים, עדיין אין הדבר נראה כאילו קיבלנו שתי תורות הסותרות זו את זו. רק בהלכות שהן מעיקר הדין קיים חשש זה.

הנצי"ב מסיק מלשונו של הרמב"ם, כי הוא חלוק על רש"י מכל וכל. הרמב"ם כותב (הלכות עבודת כוכבים, פרק י"ב הלכה י"ז): "ובכלל אזהרה זה שלא יהיו שני בתי דינים בעיר אחת, זה נוהג כמנהג זה

מדינות גרמניה ואוסטריה. והנה, הרב הזה, כמו הרבה יהודים במדינה, לא ידע מאומה מהמתחולל בלילה, והוא קם בבוקר כמנהגו. כשהגיע קרוב לבית הכנסת ראה אותו עולה בלהבות אש. הוא התחיל לרוץ לתוכו כדי להציל ספי תורה, והנה, הרגיש יד חזקה תופסת בצוארו. הוא פנה לאחור וראה כבאי אווזו בו, ואומר לו בזו הלשון: אם החיים שלך יקרים לך, אז תברח מכאן תיכף ומיד. כמוכן שהוא עשה כן, וחזר שבור ומזועזע הביתה. **לאחר** שעה הגיעו היהודים האחרים לתפילת שחרית כרגיל, ואז חיכו להם אנשי הגסטפו, השוטרים הנאצים שתפסו אותם ושלחו לאחד ממחנות הריכוז שלהם. היהודים האומללים הם סבלו צרות צרות עד שנשתחררו, וחלק מהם נהרגו אף שזה היה עדיין לפני המלחמה. **האיש** הזה שהיה נתין חוץ זכה לצאת הוא ומשפחתו מגרמניה והאריך ימים באנגליה. בכל הזדמנות היה חוזר ומכריז "דף היומי הציל את חיי".

שנים עברו, הוא הזדקן ויצא לגימלאות, ואני בדיק חצי מגילו ואב למשפחה צעירה ושנינו גרנו באותו רובע בלונדון והתחלנו ללמוד בחברותא מדי ערב בערב. התחלנו עם מסכת שבת ולמדנו משך כמה שנים רוב המסכתות בסדר מועד, בו בזמן שהוא היה גם נותן שיעורים לכולל של זקנים שרוב המשתתפים היו צעירים ממנו.

סיימנו סדר מועד וחשבנו מה ללמוד הלאה. החבר שלי כבר היה בן תשעים וחמש, ואמר לי: עדיין לא למדתי מסכת יבמות בחיי, מסכתא זו אני רוצה ללמוד. התחלנו ללמוד ולמדנו ביגיעה דף אחרי דף, עד שזכינו לסיים המסכת זמן קצר לפני הגיעו ליום ההולדת המאה שלו!

רשמתי את זה עבור קוראי המאורות, כדי ללמוד מרבי דוד פרייך זצ"ל, שאין לך דבר העומד בפני הרצון! ואם זוכה אדם שהשי"ת נותן לו אריכות ימים, אז גם בזקנה מופלגת אפשר ללמוד וגם לסיים המסכתות הכי קשות והמסובכות שבתלמוד.

**בכל הכבוד הראוי
יוסף הלוי שישא
גלדרס גרין, לונדון, אנגליה**

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. ספק: 03-570-67-93. דוא"ר: mendelson@meorot.co.il

ברכת התורה, העורך

פנינים

דף יד/ב לקיים מה שנאמר האמת והשלום אהבו **שלום של אמת** ביאר הגאון רבי יוסף חיים מבגדד: **בדרך** כלל כדי לעשות שלום יש לשקר מעט... יש לומר לזה כך ולזה כך, בדרך שהיה אהרן הכהן עושה ורק בדרכים אלו משכינים שלום. **ברם**, בית הלל ובית שמאי הם היו נוחים לרצות, ולפיכך עשיית השלום ביניהם לא היתה מתובלת בשקרים - "האמת והשלום אהבו" (בן יהוידע).

דף טו/ב אין אני אוכל זיתי

זהירות בין אדם לחברו

בוא וראה את גדלותו של רבי יוחנן החורני. שנת בצורת היתה, והאוכל ניתן במידה ובמשורה. בכל זאת, כאשר נשלחו אליו זיתים מרבי צדוק שלפי הנהגת החסידות של רבי יוחנן החורני לא היו ראויים לו, לא רצה לומר שהוא פוסל את זיתיו של רבי צדוק, אף שודאי שעל ידי כך היה שולח לו אחרים שהם טובים יותר, ואמר רק שאינו אוכל זיתים כלל... (משנת ר' אהרן).

דף טז/א אתה הוא עקיבא... כמותך ירבו בישראל

כוחותיו שלו לבד

שלושה היו שם בבית רבי דוסא בן הרכינס: רבי יהושע, רבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא, אולם

וזה נוהג **כמנהג** אחר, שדבר זה גורם למחלוקות גדולות שנאמר לא תתגודדו - לא תעשו אגודות אגודות". מלבד זאת שבולטים דברי הרמב"ם המנמק איסור זה במניעת מחלוקות בעם, גם מדייק הנצי"ב מדבריו, כי לדעתו במנהגים גם קיים איסור "לא תתגודדו" שהרי כתב הרמב"ם, "זה נוהג כמנהג זה וזה נוהג כמנהג אחר". לא רק הלכה אלא גם מנהג.

לפי שיטת הרמב"ם, איפוא, תירוץ הגמרא נדחה ולא התקבל למסקנה וגם לגבי מנהג, קיים איסור "לא תתגודדו".

הרמ"א אשר פסק כי גם במנהגי ספירת העומר קיים איסור "לא תתגודדו", הכריע כשיטת הרמב"ם והראשונים אשר עמו.

בן אשכנז במניין עדות המזרח: דבריו אלה של הנצי"ב משולבים בתשובה ארוכה שערך על אודות בן אשכנז המתפלל במניין של עדות המזרח, איזה נוסח תפילה יתפלל. הנצי"ב מסיק, כי את התפילות הנאמרות בקול עליו להתפלל בנוסח עדות המזרח. שכן, אף על פי ששני הנוסחים מקורם קדוש ויוצאים בהם ידי חובה, הרי להלכה אין לנהוג באופן שונה גם במנהגים ויש בדבר משום "לא תתגודדו".

דף יג/ב כל תיבה שצריכה למ"ד בתחילתה

"הולך ירושלימה". מדוע אין לומר "הולך שמעונה"?

רבי נחמיה אומר: כל מילה הזקוקה לאות "למד" בתחילתה, חליפתה נכתבה האות "הא" בסופה. דוגמאות לכך נשנו בברייתא מבית מדרשו של רבי ישמעאל: במקום לכתוב שבני ישראל באו "לאלים" (שם מקום), כתבה התורה ויבואו "אלימה". כך במקום "למחניים", נכתב "מחנימה". תחת "למצרים", "מצרימה". וכן במקומות נוספים, "דבלתימה", "ירושלימה" ו"מדברה".

בשורות הבאות נעמוד על מהותו של כלל זה, נתוודע להסבר מדהים מבית מדרשו של המהר"ל, ולאור ביאורו של הגר"י הוטנר הסבר זה ילמדנו, כי לכלל כלל בלשון הקודש יש הסבר פנימי, מהותי ושורשי.

המהר"ל (בגור אריה, בראשית, ויצא ועוד) עומד על כלל זה ושואל: האם נשתמש בו גם כאשר מדובר, למשל, בשמות בני אדם, לדוגמא: ראובן הלך אל שמעון, האם תחת לומר "ראובן הלך לשמעון" נאמר "ראובן הלך שמעונה"?... ברי שלא. "ירושלימה" כן, "המדברה" כן, "אלימה" כן, ואילו "שמעונה", "זבולונה", "יצחקה" - לא!

אנו רואים, איפוא, כי הכלל נכון רק בהתייחס למקומות ושטחים [המדברה, ההרה, החוצה], וכן לשמות מקומות [ירושלימה, אלימה, וכדומה], אך לא לשמות בני אדם. מדוע?

המהר"ל מסביר, כי הכלל אמור רק במקום שנושא המשפט נכנס לתוך המקום. ראובן הלך ירושלימה, כי הוא נכנס לתוך העיר ירושלים, אבל אי אפשר לומר שהוא הלך שמעונה, כי הוא הגיע רק עד שמעון ופגש בו.

עתה ניתן להבין את יסוד הכלל שאמר רבי נחמיה. החלפת האות "למד" שבראש התיבה באות "הא" שבסופה, באה ללמד שהשייכות בין האדם לתיבה זו היא בתוכה, אחריה, האות המשייכת עברה לסוף המילה ללמד שהאדם כביכול חלף עבר בתוככי המקום עד שעברו עד סופו. לכן ראובן הלך ירושלימה, הוא חדר והבקיע לתוכה, אולם ראובן לא הלך שמעונה, כי השייכות בינו לשמעון נותרה מן החוץ. אות השייכות [במקרה זה ל'] היא לפני המילה, כי השייכות שלהם היא חיצונית. הוא לא נכנס פנימה אלא נותר בחוץ בסמיכות בלבד.

[לאור זה שמענו כי יש מקום לבאר מדוע נאמר בפרשת וישלח שהמלאכים הלכו אל עשו "ארצה שעיר" ולא נאמר "שעירה" בלבד, כפי שמצינו במקומות אחרים: טעם הדבר כי אמנם המלאכים באו לשעיר פנימה, אולם מכיון שמלאכים המה ולא בני אדם, צריך להסביר שהם באו ל"ארץ שעיר", שהרי אין טבעם להלך בארץ...].

דף יז/א תרמוד

העיר תרמוד

דיון ארוך קיים בגמרתנו לעניין דין תושבי תרמוד, הנכרים 'טהורים' המה, או שמא צאצאיהם של בנות ישראל שנשבו על ידי האוייבים ונטמעו בין הגויים.

מיהי תרמוד?

ראשית יש לדעת כי תרמוד נקראת גם תדמור. בעוד גמרתנו עוסקת בקבלת גרים מתרמוד, הרי שבירושלמי כאן מוזכר כל העניין אודות תדמור. אף בנביאים מוזכרת העיר בשם תדמור (עיין במלכים א' ט"ח ובדברי הימים ב' ח' וברש"י שהביא את גמרתנו אודות תרמוד). בפסוקים (שם) נאמר מפורשות כי העיר נמצאת במדבר, וכך אנו למדים גם מן המעשה הידוע (שבת לא/ב) באותו אדם שחפץ להקניט את הלל, ושאלו מפני מה עיני התרמודים טרוטות, וענה כי דרים בין החולות במדבר. בסוגייתנו (יז/א) העיר תרמוד מוזכרת בין ערים שונות באיזור בבל (ועיין תוספות ד"ה משאל).

רק לרבי עקיבא הוא אמר שכמותו ירבו בישראל, שכן רק הוא הגיע למה שהגיע בכוחות עצמו ממש. **אצל** רבי יהושע הצטרפה זכות האם, שהביאה אותו בילדותו לבית המדרש. אצל רבי אלעזר בן עזריה הצטרף יחוסו החשוב, בהיותו כהן ועשירי לעזרא, ורק כרבי עקיבא יכול כל אדם להיות, שכן הוא היה בן גרים והגיע לאן שהגיע... (ביאור אגדות בשם דברי יאיר).

דף טו/א מעשה בר' עקיבא שליטת אתרוג באחד בשבת

אתרוגים בט"ו בשבת

במסכת ראש השנה (יד/ב) אומר רבינא, כי מעשה זה לא באחד בשבת היה אלא בט"ו בשבת. **בספר** בני יששכר (מאמר חודש שבת) נאמר, ש"קבלה מרבתינו להתפלל בט"ו בשבת על אתרוג כשר יפה ומהודר שיזמין השי"ת בעת המצטרך למצוה... ותפילתו תעשה פירות". יש הנוהגים אף לאכול ממרקחת שנעשתה מאתרוגים שברכו עליהם בסוכות. **אסמכתא** על אודות השייכות בין אתרוג לט"ו בשבת הוא המסופר על רבי עקיבא שליטת אתרוגים ביום זה (פסקי תשובות, תרפ"ה, י"ג).

"אחת לפני השיעור ואחת אחרי"

גם הר"ר ישראל, מגיד שיעור מירושלים לא מוותר.

2 משניות ביום וכל היום נראה אחרת.

כולם מצטרפים מה איתך?

לקבלת ספרון חודשי ראשון חינם

מתקשרים ומאירים את הנשמה! *3764

לעילוי נשמת

הרה"צ ר' **יעקב מרדכי מרקוביץ** ז"ל ב"ר יצחק ז"ל נלב"ע ח"י באדר ב' תשכ"ז **תנצב"ה**

הנוצח ע"י בנו ידידינו הר"ר **צבי מרקוביץ** ומשפ' שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **ישראל מרגלית** ז"ל ב"ר יוסף ז"ל נלב"ע כ"ב באדר א' תשס"ה **תנצב"ה**

הנוצח ע"י ידידינו הר"ר **יעקב מרגלית** ומשפ' שיחיו - פרדס חנה

אפשר לקיים שניהם, ועליו לקיים מצוות מצה בקמח האסור, לאור הכלל הקובע כי מצוות עשה, אכילת מצה, דוחה את האיסור. ברם, מה הדין אם קיימת אפשרות לרכוש קמח כשר בכסף רב? בבקשו לברר כיצד עליו לנהוג, הוא יגלה כי מבוך הלכתי משתרג לפניו. הלכה היא, כי לצורך קיום מצוות עשה מוטל על האדם להוזיל חמישית מהונו. אם עליו להוציא יותר מכך - אינו חייב לקיים את המצווה. אולם, כדי להמנע מלעבור על איסור, חובה על האדם לשלם את כל הונו ובלבד שלא יעבור על איסור.

מעתה, אם נבקש לחייב יהודי זה לרכוש קמח כשר במחיר מפולפל, העולה על חמישית מערך ממונו - תתייצב כנגדנו ההלכה הקובעת שאין חובה להוציא על קיום מצוות עשה יותר מחמישית מערך הממון. משכך, כדי לקיים את המצווה, תבוא מצוות עשה של אכילת מצה ותדחה את איסור אכילת הקמח האסור...

רגע לפני אכילת המצה האסורה נשוב ונשאל, הן כדי להמנע מלעבור על איסור חובה על אדם לבזבז את כל ממונו, יתכבד נא היהודי לרכוש קמח כשר במחיר מפולפל... ואל יאכל מצה מקמח אסור. וחוזר חלילה. כיצד יש להגדיר מקרה זה, כ"אפשר לקיים שניהם" או כ"אי אפשר לקיים שניהם"?

חקירה זו נובעת מספק שורשי על אודות הכלל "עשה דוחה לא תעשה". האם נחשב הדבר שאינו עובר על כל איסור, או שמא הפעולה אינה לכתחילה, אך בליט ברירה כך יעשה [וכלשון רבותינו, "הותרה" או "דחוייה"].

אם נמצא ראייה או הוכחה שאין חובה על אדם לבזבז את כל ממונו כדי למנוע תרחיש של "עשה דוחה לא תעשה", מאליה תתבהר הידיעה כי מצוות עשה דוחה לא תעשה באופן שאין כל סרך ובדיעבד בדבר. רבי מאיר אטלס מצא במסכתנו הוכחה חותכת לנידון.

למדנו בגמרא (לעיל, ה/ב), כי צריך פסוק כדי ללמוד שמצוות כיבוד אב ואם אינה דוחה איסור "מחמר" [איסור מחמר: מלבד האיסור לעשות מלאכה בשבת, לבעל בהמה אסור לגרום לבהמתו לעשות מלאכה]. בלא הפסוק סבורים היינו כי לאור הכלל "עשה דוחה לא תעשה", על הבן לקיים את רצון אביו תוך עבירה על איסור "מחמר" [שהוא לאו שאין בו כרת].

והנה, יש ראשונים הסוברים כי איסור "מחמר" תקף אך ורק בבעל הבהמה, ואין איסור בדבר לגבי מי שהבהמה אינה שלו. מעתה, מדוע ללא פסוק היינו סבורים כי יש לפנינו מצוות עשה הדוחה מצוות לא תעשה? יעמוד נא הבן ויפקיר את בהמתו וכך במעשהו לא יהיה כרוך איסור "מחמר"! הרי לנו הוכחה ברורה, כי לאחר שבאו מצוות עשה ומצוות לא תעשה לכלל מצב שעל אחת מהן להדחות מפני זולתה, אין חובה על האדם להוזיל מממונו כדי למנוע זאת, מפני שהאיסור כבר התבטל [כמובן, כי עד כמה שחייב להוזיל מממונו לקיום המצוות עשה, נחשב הדבר כ"אפשר לקיים שניהם"].

ראייה נוספת הביא רבי אלחנן, מדברי הרשב"א (בתחילת פרק האשה רבה) שנפסקו להלכה (שולחן ערוך יו"ד סעיף ב'), כי כהן שנקרה לפניו מת מצווה, אינו חייב להוציא ממון כדי לשכור אחרים שאינם כהנים שיתעסקו בקבורתו, אלא יעסוק הכהן בדבר אף על פי שהוא נטמא, וכידוע אסור לכהנים להטמא [ועיי"ש שהוכיח בדעת הרשב"א, כי כהן דוחה איסור טומאה עבור מת מצווה, ולא כדעת רש"י שהוא כמי שלא נצטווה כלל על איסור טומאה באופן זה].

אכן עיון קל במפות מגלה שהעיר, הקיימת עד היום הזה, נמצאת במדברות סוריה, על אם הדרך לבבל. הכינוי של העיר בפי הגויים הוא 'פלמיריה', היינו: עיר התמרים, ומעניין, שגם בנביא במלכים (שם) יש קרי וכתוב והכתיב הוא 'תמר'. העיר בנוייה בלב המדבר במקום בו יש 'נוה מדבר', מעיינות ועצי תמרים, והיא היוותה בעבר צומת דרכים חשובה בין בבל לארץ ישראל. מעניין שבדברי הימים (שם) נאמר, כי נבנתה תדמור "במדבר בארץ", ואכן המקום הוא כמדבר, אולם יש בו מעיינות ועצים כבארץ מיושבת. עד היום היא נחשבת עיר בעלת ערך ארכיאולוגי חשוב, עקב הממצאים הארכיאולוגיים הרבים המצויים בה, ביניהם גם כתובות יהודיות של פסוקים וכדומה על קירות בתים, ועוד.

במלכים ובדברי הימים (שם) נאמר במפורש, כי העיר נבנתה על ידי שלמה המלך, אשר שיעבד לבנייתה את הנכרים בני שבעת עממין שנתרו בארץ ישראל לאחר כיבושה. מובן מעתה האמור בסוגייתנו, כי עבדי שלמה גרו בעיר, ורש"י פירש שהם "דרים שם בחזקת עובדי כוכבים", כי כאמור, אכן גויים היו ולא עבדים כנענים החייבים במצוות (אך בתוס' ד"ה בשלמא נאמר שהיו עבדים).

אף האמור בסוגייתנו, כי בני תרמוד באו בעת החורבן ונשאו את בנות ירושלים, מצטרף לאמור בתלמוד הירושלמי (תענית פ"ד סוף ה"ה) ובמדרשים (איכה רבה ב/ז ועוד), כי בני תרמוד באו ארצה לסייע לכובשי ירושלים ולמחריבי המקדש. יש לציין שמבואר שם שהם עשו כן הן בחורבן בית המקדש הראשון והן בחורבן בית המקדש השני, עד שרבי יוחנן אמר "אשרי מי שיראה במפלת תרמוד, על שתופתה בחורבנות".

כאמור בגמרתנו, לפי לשון אחד, חרב צד אחד של העיר והיא שבה ונבנתה בצדה השני. פרטי המעשה כתובים בספרי היסטוריה המתעדים את שהתרחש בתקופה ההיא ובהם מסופר, כי בני תרמוד התחזקו מאוד וכבשו עמים בארץ ישראל ובסוריה ממזרח, ובבבל ממערב, וביניהם - את העיר נהרדעא שנחרבה בגללם ובתוכה גם ישיבת פומבדיתא, אולם זמן מה אחר כך כבשו הרומאים את תרמוד והחריבוה, ומאוחר יותר נתנו רשות לבנותה.

דף כ/ב אם אתה יכול לקיים שניהם

אם לא יאכל - יצטרך לקנות. אם יקנה - לא יאכל

כלל גדול במצוות התורה קובע, כי "מצוות עשה דוחה מצוות לא תעשה".

בסוגייתנו מובא סייג לכלל זה בשם ריש לקיש: "כל מקום שאתה מוצא עשה ולא תעשה, אם אתה יכול לקיים שניהם מוטב, ואם לאו - יבא עשה וידחה את לא תעשה". כלומר, רק היכן שמוטלות לפניך מצוות עשה ומצוות לא תעשה הסותרות זו את זו ואין אפשרות לקיים את שתיהן, ידחה העשה את הלא תעשה, אך אם ניתן לקיים את שתיהן, אין מצוות העשה דוחה את מצוות לא תעשה.

חקירה מרתקת בנושא הציב הגאון רבי מאיר אטלס זצ"ל, חותנו של הגאון רבי אלחנן וסרמן הי"ד (מובא בקובץ הערות סימן י"ד אות ה', וכן בקובץ ש"ב סימן מ').

אין מצה כשרה: אדם מבקש לקיים מצוות אכילת מצה. נסיונותיו להשיג קמח כשר וראוי עולים בתוהו, בשוק מוצע למכירה אך קמח האסור באכילה ["חדש", שמותר לאכלו רק מט"ז בניסן]. מצב זה מוגדר כ"אי

נר ה' נשמת אדם

לעילוי נשמת

שלמה לוי ז"ל בן לוי ז"ל ובנו **יאיר לוי** ב"ר שלמה ז"ל

נלב"ע י"ט באדר תשע"ב **תנצב"ה**

הונצחו ע"י המשפחה שיחיו